



MILJØ-
DIREKTORATET

FAKTAARK
M-52 2013



Foto: Svartkurle, Foto: Dag-Inge Øien, NTNU Vitenskapsmuseet

Svartkurle – *Nigritella nigra ssp. nigra*

Orkideen svartkurle er kjent fra flere lokaliteter i sentrale og sørlige Skandinavia og fra to lokaliteter i Troms. Den har gått sterkt tilbake både i Norge og Sverige de siste hundre år, og er oppført som sterkt trua (EN) i både den norske og svenske rødlista. De skandinaviske svartkurlene regnes som en egen underart *Nigritella nigra ssp. nigra*.

Biologi og økologi

- Svartkurle formerer seg apomiktisk (produserer spiredyktige frø uten pollinering). Artens sprednings- og rekrutterings-evne er dårlig kjent, men nyere data tyder på at den er svak.
- Resultater fra langtidsstudier i Sølendet naturreservat, viser at voksne individer er langlevende og blomstrer sjelden flere år på rad.
- Kostnaden ved blomstring er stor, og dette er den største dødsårsaken for voksne individer i tillegg til beiting fra smågnagere.
- Andelen individer som blomstrer i en populasjon er derfor låg, rundt 20-30 prosent. I lågereliggende populasjoner i Sverige, noe høyere, opp mot 50 %. Blomstringandsdelen for de høyestliggende lokalitetene i lågalpin sone er ikke kjent, men den kan være meget låg. Dette kan forklare at få blomstrende individer registreres innen disse lokalitetene som kan være primære, og ha et betydelig antall individer.
- Svartkurle reagerer positivt både på ekstensiv slått og beite, men erfaringer fra Sverige og nyere data fra Sølendet tyder på at slått alene ikke er nok til å øke forekomsten i et område.

Tilstand og utbredelse

- I Norge er arten kjent fra knapt 80 lokaliteter begrenset til sju kommuner i Sør-Norge, samt Balsfjord og Nordreisa i Troms, men forekomsten i Balsfjord er trolig utgått.
- Sannsynligvis er forekomsten av svartkurle i Norge i dag (regnet i antall individer) mindre enn 15 prosent av forekomsten rundt midten av 1900-tallet.
- I dag kjenner vi til om lag 30 lokaliteter der det med sikkerhet finnes svartkurle.
- Populasjonen i og ved Sølendet naturreservat i Røros er kanskje den største i Norge og utgjør trolig mer enn 3000 individer, omlag ¼ av alle kjente individer av svartkurleunderarten *nigra*.
- Forekomsten i området mellom Innerdalsvatnet og Sløbekksætra i Kvikne er også meget betydelig.

Hva truer arten?

Den største trusselen mot svartkurle er gjengroing av det tradisjonelle utmarkslandskapet ved opphør av slått og beite.

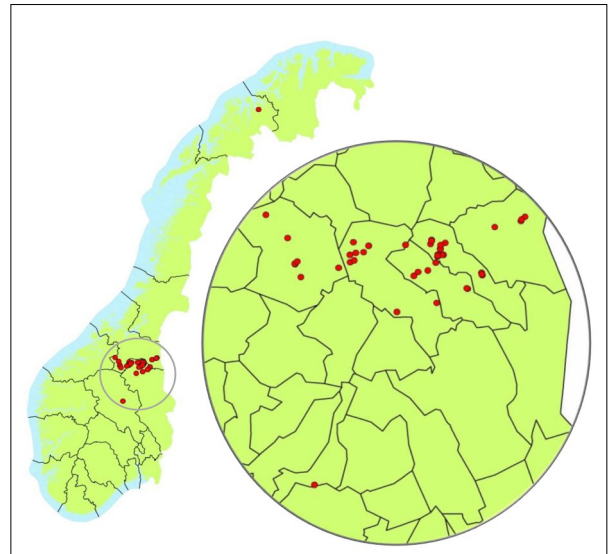
Lemen og andre smånagere kan i smånagerår gjøre store inngrep i svartkurleforekomstene ved at vegetasjonen (inkl. knollene til svartkurle) ødelegges. Men dette danner samtidig åpne flekker i vegetasjonsdekket som antagelig bidrar til etablering av nye individer fra frø.

Historie/aneddote

- På engelsk kalles svartkurlen for Black Vanilla Orchid.

FAKTA

Ansvar: FM Sør-Trøndelag
Kontaktperson i Miljødirektoratet: Svein T. Båtvik



- Det hevdes fra Alpene, der arten ikke er uvanlig - at vaniljesmaken gjenfinnes i melk og smør når kyrne spiser svartkurle. (www.swissmountainleder.com)
- Svartkurle (brunkulla på svensk) er Jämtlands landskapsblomst.

Iverksatte tiltak

- Det er utarbeidet et faggrunnlag for arten.
- Så langt er langsiktige skjøtselstiltak bare igangsatt i og ved Sølendet naturreservat, Røros, og i Håkåseter naturreservat i Sør-Fron. Men flere av forekomstene av svartkurle ligger i områder som fremdeles preges av aktivt, tradisjonelt utmarksbruk.
- Oppdal kommune har utarbeidet en skjøtselplan for sine lokaliteter av svartkurle.
- Det er utarbeidet en informasjonsbrosjyre for arten (FM i Sør-Trøndelag).

LENKER

www.miljødirektoratet.no/no/Tema/Arter-og-naturtyper/Prioriterte-arter/
www.artsdatabanken.no